

Յաղթութիւն Շումնի կողմերը :

Շումնի ճանապարհը , որ Կ. Պօլս կը բերէ , խափանելու և արգիլելու նպատակաւ , Ռուսաց զօրքը Կի-ի-լի-լի-լի կողմէ կոչուած կիրճը եկած էին , Կայսերական բանակէն սոցա վերայ արիւն թեամբ յարձակելով Ռուսաց զօրքը հալածական ցրուեցին , և բաւականի չափ կահ կարասիք առին : Եւ ի վերջոյ Ռուսաց Էմիլ Իսախանով-ֆ եւ Իսախան ճայի բոլորակը կանգնած պատնիշներուն վերայ յարձակեցան , նախամարտիկ Մանսուրէ կոչեցեալ զօրքը երեք պատնէշ տասը թնթանօթ և այլ կազմած առին , և շատերուն յաղթելով փախստական ցրուեցին :

Ռուսաց նաւերուն Ալինէ կղզին գալը :

Ռուսաց քանի մի նաւեր Ալինէ կղզին նաւահանգիստը մտան և խարսխեցին , և միջի զօրքը անմիջապէս դուրս ելան , որովհետեւ կղզւոյն պահապան զինարանի վերատեսուչ Էմիլ աղան Ահ-օղլու- կոչուած կողմերը գնացած էր , Ռուսք անդ գտնուած Իսլամ զօրքը կռտորեցին , և մարտկոյններէն տասներկու հրանօթ առին , վառօթի և պաշարաց մթերանոցները հուր արկեալ այրեցին . այս եղելութիւնը յիշեալ աղան լսելուն պէս , թէեւ նոցա վերայ դարձաւ , բայց նոքա իրենց նաւերը իջան և այն տեղէն խոյս տուին . այս եղելութիւնը Կայսերական սահմանագլխոյն մօտ տեղ պատահած լինելով , Կ. Պօլսոյ ժողովրդոց մեծ գըղղուսմ պատճառեց :

Կայսեր նուիրական դրոշմը համբայ ելլալը :

Ինչպէս յառաջագոյն գրեցինք , բոլոր Մահմետական ժողովրդոց յայտնապէս խրախոյս եւ քաջալեր լինելու

մտք , թագաւորը նուիրական դրոշմ , որ միմիայն փառք և պարծանքն էր Իսլամաց , պատերազմի երթալու դիտաւորութիւնը յայտնած էր , վասն որոյ Ռեշիդ էփէն ամսոյ 5 ին երկուշաբթի օրը շքեղ և մեծ հանդիսով նուիրական դրոշը բարձեալ Բամի փաշայի ագարակը գնաց : Ուր պարտուպատշաճ դատեցաւ բոլոր նախարարաց և մեծամեծաց Դրան առաջին կերպարանքը փոխել , ուստի հրաման ըրաւ վերցընել իրենց գլխէն ի հնուց սահմանեալ խոյրը (գառազ) , շալ կապել և անդրաւարտիս հագնիլ այնուհետեւ և գործոյն կարի ստիպողական եւ կարեւոր լինելուն համար , բոլոր պաշտօնեայք գիշերները իրենց տուները չերթալով միշտ Բ . Դուռը մնան , եւ այս հրամանը անմիջապէս կատարեցաւ :

(Շարունակելի)

ԵԴԵՍԻԱՅԷՆ

Մայիս 17 ին և Յունիս 30 ին դրուած երկու նամակներ հետեւեալ լուրերն կը հաղորդեն , յորոց մին թէ եւ անցեալներն հրատարակուած էր Աղդ . լրագրաց ոմանց մէջ , բայց այս աւելի մանրամասն տեղեկագրուած լիւնելուն՝ կը փութամք հաղորդել Սիօնի զգայուն ընթերցողաց :

Մայիս 17 ամսաթիւ նամակին մէջ այսպէս կը գրէ Պ . Նամակագիրն , «Ապրիլ 7 ին տեղւոյ Տաճկաց խումբը , Տէ-րութեան զօրքերէն 4-5 հոգւոյ չափ շատ մը դանակոծելէ վերջը սրիկային մէկն կը յանդգնի զօրքերէն մին մատ

վաճառի արեան ճոռոռնին (1) վերայ պառկեցնելով՝ սրով խողեսողելու աշխատիւ. սակայն զօրքն կը յաջողի ինքզինքը ազատել. վերջապէս ոստիկանութեան միջամտութեամբ խուփուծիւնը կը դադրի. Հետեւեալ օրը դատին մէջ, աւելի քաղաքացի Տաճիկներն պաշտպանուելով զօրաց կերած փառաւոր ծեծը իրենց կը մնայ, որոյ վերայ արտմտելով զինուորներն կառաջագրեն իրենց վրէժը լուծել. ուստի 15 հոգւոյ չափ Ապրիլ 19ին բերելով զինեալ, խմբով կ'երթան իրենց ընկերաց գանակոծուած տեղը և անդ կը սկսին անխտիր կերպով Տաճիկ եմբատողին զարնել. աչք պէտք էր տեսնելու. փախչող փախչողի, շատ Տաճիկներ ազատուելու համար աման աղապէն կ'աւելործ (2) կ'ըսէին. վերջապէս եթէ այս կըռիւն ժամ մը եւս տեւէր, Տաճիկներն ալ Հայերէն վրէժ պիտի լուծէին. թէև քանի մի Հայ ալ ծեծ կերան, բայց քիչ. սակայն մեծ երկիւշով մինչեւ երեք օր ահ ու դողի մէջ էին քաղաքացիք, մինչեւ որ Մարաշէն, Հալէպէն և Շամէն պաշտօնեայներ դալով քննութիւն բացին. երկու կողմի յանցաւորներն եւս բանտարկելով խնդիրը վերջացուցին, եւ իրենց տեղերը վերադարձան. այժմ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է եւ չորս կողմ պահապան զինուորներ կը

սպասեն, և հանդիստ եմք. փոքր Բաբերարին աղատեցան Հայք :

Յունիս 30 թիւ նամակին մէջ եւս հետեւեալը կը գրէ. «Քաղաքիս մէջ զօրք չը մնաց, այժմ բոլոր Բեթլէմի ալ ուղղուած են հեռագրով. Տաճկաց բերանը եթէ նայիս, որը կ'ըսէ կ'աւելործ լալը չե'երբ, որը կ'ըսէ, «շունլարը պիտի հալ կ'աւելիս չե' լալին էօլեճէյիլ» շուկայները ծեծ ուտողներն պակաս չեն, հաւատք, օրէնք, խաչ, ամենքը երկինք բարձրացած են, որ չը նախատուին :

Այս լուրերէն յայտնի կը տեսնուի թէ Եդեսիոյ մէջ Քրիստոնեայք ինչ դժուար եւ անասպահով կացութեան մէջ կը գտնուին տգէտ և բարբարոս տաճկաց երեսէն, որք չը զգտով բնաւ կառավարութեան ներկայ վտանգուոր և փափուկ վիճակը, և չը ճանաչելով քաղաքացիութեան եւ հպատակութեան պարտիքը, եւ ոչ իսկ եղբայրութեան և մարդկութեան օրէնքը, միմիայն իրենց վայրենի եւ յախուռն կրից անսարով Նիւթրիութեան և բռնութեան գարերը յետ դարձունել և անոնց մէջ գործուած աղետալի չարիքները վերանորոգել կ'ուզեն ի նախատինս ընդհանուր մարդկութեան, և ի մեծ վնաս Օսմանեան Բարեխնամ Կառավարութեան, որ իւր ներկայ տագնապալիր կացութեան մէջ անգամ իւր հպատակաց ապահովութեան և հանգստութեան մասին հարկ եղած հոգատարութիւնը զանց չընէր, և անշուշտ եմք որ գաւառներու մէջ տեղի ունեցած այս ամեն բարբարիկ և խժժական գործքերն ընդդէմ հըպատակ Քրիստոնէից՝ բոլորովին հակառակ են Բարեխնամ Տէրութեան բարեսէր կամաց. քանզի արդէն տեսնուեցաւ որ նոյն իսկ տէրութե գէմ ապստամբած դաւառաց մէջ, ուր ա-

(1) Եդեսիոյ մէջ ոչխարներն շուկայի մէջ իւրաքանչիւր մնալաճառ ինք կը մորթէ իւր խանութի առաջը և մի և նոյն տեղը միւր կը ծախէ. սոյն մորթուած ոչխարներու արիւնը գետնափոր ականներու մէջ կը վաղէ իւրաքանչիւր մնալաճառի խանութի առջև շինուած մանաւոր փոսերէն, որոց վերայ կը մորթեն ոչխարը, նամակագրի յիշած ճոռոռնին այս է :

(2) Ահաւասիկ նախատական բառ մը, որ իբրեւ յատուկ մակդիր մինչև ցարդ կը գործածուի Հայոց գէմ ինչպէս Եդեսիոյ, նոյնպէս այլ շատ տեղերու մէջ :

րիւնու շտ պատերազմ կը մղուէր երկու կողմէն և ամեն ինչ տակն ու վրայ եղած էր, այս խառնակութեան մէջ անգամ երբ անկանոն ջորքերն անկարգութիւն, աւարառութիւն և բարոտութիւն ՚ի գործ դրին պարտելոց դէմ, խստիւ դատուեցան եւ մինչև անգամ մահուամբ պատժուողներ եղան. անշուշտ առաւել եւս Տէրութիւնը չը պիտի ներէ իւր հաւատարիմ և հանդարտաբարոյ հպատակաց կ'եղեքմանց, նախատանաց և ներութեանց համար. այնպիսի հպատակաց, որոց իւրաքանչիւրն ևս այս նեղ միջոցին ըստ իւր կարողութեան ամենայն սիրով օգնեց Տէրութեան, ոմանք դրամով և ոմանք նոյն իսկ կենօք և մահուամբ. բանզի Քրիստոնէից կամաւոր զինուորներն եւս այսօր պատերազմի դաշտին վրայ կը գտնուին Օսմանեան տէրութեան թշնամւոյն դէմ պատերազմելու. արեամբ և կենօք տէրութեան երկիրը, իրաւունքը և պատիւը պաշտպանելու:

Այս ամեն հաւատարմութեան և անձնուիրութեան փոխարէն դարձեալ նախատուիլ, զրկանք կրել եւ իբրեւ թշնամի նկատուիլ բարբարոս և տրգէտ տաճկաց կողմէն, շատ ծանր է, որուն ոչ Աստուած կը ներէ և ոչ տէրութիւնը, որ մինչ ցարդ իւր հպատակաց շնորհած արտօնութիւններէն զատ, այս քիչ միջոցին մէջ իւր նոր պատրաստելիք սահմանադրութեամբ և նոյն իսկ տաճկական լրագրաց եղբայրսիրական յօդուածոց յայտարարութեամբ, արդէն բոլոր հպատակ Քրիստոնեայները իբրեւ քաղաքացի և հետեւաբար իսլամ ժողովրդեան հետ հաւասար իրաւանց տէր կը ճանաչէ, եւ ոչ թէ ստրուկ, ինչպէս կ'ուզեն նկատել գաւառացի վայրենամիտ մոլեռանդներն և որոց բան ու դործ

եղած է ամեն ատեն բռնանալ Քրիստոնէից վերայ, նախատել յանիրաւի, կողոպտել, գանակոծել և մահ սպառնալ. ողորմելի մարդիկ, եթէ այդքան քաջութիւն ունին իրենց սրտին մէջ, և այնքան ծարաւի են արեան, ահա պատերազմի դաշտը բաց է. թող երթան պատերազմին Տէրութեան եւ հայրենեաց թշնամւոյն դէմ և յագեցնեն իրենց արեան ծարաւը թշնամւոյն արեամբ և ոչ թէ խաղաղասէր եւ հաւատարիմ հպատակաց, որոնք թերեւս այն մոլեռանդներէն աւելի ջերմ փափաք սւնին Օսմանեան Բարեխնամ Տէրութեան ղորութեան և հաստատութեանը, իսկ մոլեռանդ և անուպա բարբարոսներն յայտնի է թէ իրենց այս խժդժական վարմունքովք մեծ վնաս և վնասդ կը հասցնեն Մեծազօր Տէրութեան, մանաւանդ ներկայիս մէջ. վնաս զի Եւրոպական տէրութիւնք ինչպէս կը տեսնուի, յայտնապէս իրենց քաղաքականութեան պատրուակ բռնելով Քրիստոնէից դէմ ՚ի գործ դրուած այս բարբարոտութիւնները, կը միջամտեն Տէրութեան ներքին գործոց և ազդեցութիւն բանեցունելով նորա վրայ այլ և այլ դժուարութեանց մէջ կը ձգեն:

Եթէ այս օտար և անուղղակի միջամտութիւնք չը լինէին, Հերսէքի փոքրիկ և գրեթէ աննշան ապստամբութիւնն այդքան չէր երկարեր և այսքան չէր մեծանայր ու ծաւալէր որպէս ժանտախտ և այսքան հոգ ու նեղութիւն պատճառէր ընդհանուր Տաճկաստանի Ուրեմն թէ այս և թէ այլ այս տեսակ չարեաց առաջն առնելու համար ինչպէս Տէրութիւնը փորձով զգաց, ինչպէս ամեն լուսամիտ եւ խոհական իսլամ լուսվերահասու եղաւ և ինչպէս նոյն իսկ Պօլսոյ մէջ կարգացողաց դասն անգամ (որք խուժանէն աւելի

վերահասու են Տաճկական լիճի տը-
րամագրութեանց և սկզբանց) համը-
զուեցան թէ ամեն ազգի և կրօնի հը-
պատակաց հաւասար ազատութեամբ,
ապահովութեամբ և միութեամբ մի-
այն կրնայ պահպանուիլ Տէրութիւնը
եւ յառաջագիմել. այսպէս ալ պէտք
է անպատճառ համոզուի ամեն Տաճիկ
և իւր գաղափարն ու ընթացքը փո-
խէ, որպէս զի խաղաղութիւն և ա-
պահովութիւն տիրէ ամեն ուրեք և
Տէրութիւնը իւր ներքին խաղաղու-
թեան և ժողովրդոց համակրութեան
ու սիրոյն վերայ վստահ լինելով՝ իւր
ուշագրութիւնն ու աշխատութիւնը
ուրիշ կ'արեւոր գործոց վերայ դարձնէ:
Այս մեծ պարտաւորութիւնն ալ ա-
մենէն աւելի կը ծանրանայ գաւա-
ռաց և քաղաքաց Վսեմ. Կսեւ վա-
րիչներուն վրայ, որք թէ Տէրութեան,
թէ Աստուծոյ առջեւ պարտաւոր են
իրենց յանձնուած մեծ պաշտօնը աջա-
լուրջ հսկողութեամբ, արդարութեւ
և մեծ հոգատարութեամբ կատարել.
Թոյլ չը տալ բնաւ զրկանաց, խստիւ
պատժել որ և է անիրաւութիւն, նա-
մանաւանդ որ ամենակարեւորն է հետ-
զհետէ ժողովրդեան մտքերը մշակել,
համաձայնութիւն եւ սէր գոյացնել
տիրող և հպատակ ժողովրդեան մէջ,
որով միայն կրնան հանգստանալ եւ
երջանիկ լինել ժողովուրդք և Տէրու-
թիւնը յառաջագիմել:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Առ. Պ. Խ. Ս. Խ.

Կիլիկիոյ վիճակին համար կ'ըսէք,
«Ո՛վ չը գիտեր թէ Կիլիկիոյ հորիզոնը
կարի տխուր տեսարան մի կ'ընծայէ

աղգասէր Հայուն» . ճշմարիտ է բա-
րեկամ, Կիլիկիան այն օրէն, յորում
իւր իշխանական թագն ու գաւազան
բարձան, այն օրէն, յորում իւր թա-
գաւորական լուսավառ ջահը շիջաւ,
սկսաւ նսեմանալ ու նուաստանալ և
այժմ մանտաւանդ իւր վերջին ճգնա-
ժամին մէջ է: Բարոյապէս և նիւթա-
պէս: Զարմանալի չէ այս, քանի որ
Աղգ. Վարչական Ժողովոց մէջ Կիլի-
կիան միայն իւր Կաթողիկոսական խնդ-
րով կը յիշուի, և քանի որ շահասէր
և աղգանենդ անձինք անսպակաս են,
Աղգին միջէն. զարմանալի չէ, որ մեծ
վիճակներ կամ գաւառներ խաւարի
և սգիտութեան ձեռքը մասնուած՝
անդադար հեծեն ու հառաջեն: Գուք
Կիլիկիոյ փրկութեան և ազատութեան
համար ըլձակերտ կը փափագիք Լու-
սաւորչի մը իւր խաչով. մեր և ամե-
նուն հաւատն է այդ, Խաչով աղապա-
րիւն և Իրիւ-Իրիւն. բայց երբ խաչին հետ
սուր մի ալ տեսնել կը փափագիք. հա-
ւատը կ'երկճիլ. վասն զի Խաչն ու սուր
միշտ անմիաբան են 1800 տարիէ 'ի վեր
և պիտի մնան ցկատարած աշխարհի.
քանի որ այլ է խաչին, և այլ՝ սուրին
պաշտօնը. մին շինողական է, միւսն ա-
ւերիչ. մին կը լուսաւորէ, միւսը կը
սպառէ և կը խաւարէ. մին կեցողաց
նէ և միւսն սպանանէ: Աւելի բանա-
ւոր եւ օգտակար կ'ըլլայ Ձեր իղձը,
եթէ գոռոզ սուրին փոխանակ խոնարհ
Գրիշմը փափագիք խաչի պատուանդա-
նին տակ. վասն զի Թուրքի արիւնահոտ
դարերն անցան. ներկայ դարը գրչինն
է, որ խաչին հետ համապաշտօն է.
գրչին հարուածները կենդանարար են
եւ ո՛չ մահատու. սակայն դուք ձեր
գրիչը գործածելէ փոքր ինչ կը վախնաք,
ուստի կը շփոթիք և կը տատամսիք գը-
րելու համար, զի մի գուցէ խաւարի
եւ սգիտութեան արքանեակք ձեզ